



Stabiliseert concurrentie de bankensector?

Auteur(s):

Bergeijk, P. van

*De auteur werkt bij de NMa en is verbonden aan het ocfcb.***Verschenen in:**

ESB, 89e jaargang, nr. 4428, pagina 117, 5 maart 2004

Rubriek:

Bankw ezen

Trefwoord(en):

vakliteratuur

Decennialang gold het adagium "De monopolist is de vriend van de centrale bankier". Deze onder beleidsmakers in Den Haag bekende zegswijze verwees knipogend naar een wel eens vermoede Amsterdamse aversie tegen concurrentie. Voor zo'n preferentie hoefden overigens zeker geen platvloerse overwegingen te gelden, zoals het gegeven dat het eenvoudiger is vertrouwde boeken en bekende bankbestuurders te controleren dan te beoordelen of toetreders voldoen aan prudentiële eisen. Ook de theorie suggereerde namelijk dat dit wijs beleid kon zijn.

Banken die bovennormale winsten plukken, zouden prudenter opereren daar ze meer te verliezen hebben. Concurrerende banken kunnen immers alleen hun 'normale winst' verliezen, maar als er expliciete of impliciete collusie is dan maakt de resulterende excessieve winst de vergunning het bankbedrijf te mogen uitoefenen tot iets cools dat je niet kwijt wilt raken. Aldus wordt de bankier extra geprikkeld op te passen dat hij niet failliet gaat. Bijkomend effect van gebrekkige concurrentie is dat er minder risicovolle activiteiten behoeven te worden ontplooid om toch een mooi rendement te scoren¹. Als aldus geen deconfitures plaatsvinden, bestaan de alternatieve opbrengsten van gebrekkige concurrentie volgens dit paradigma uit de voorkómen kosten van een reddingsoperatie en de impliciete bijdrage aan systeemstabiliteit. Vandaar de voorkeur voor beperking van de concurrentie: het vrij algemene belang van systeemstabiliteit werd bovengeschiedt bevonden aan het specifiekere belang dat de Nederlandse economie heeft bij gezonde marktwerking en concurrentie in de financiële sector².

Concurrentie

Zoals aan alles uit het kartelparadijs komt ook aan deze misvatting een eind. Steeds duidelijker wordt dat concentratie, conglomeraatvorming en kartellering in de financieel-economische sector bedreigingen vormen voor de stabiliteit van het bankwezen³. Aan Michael Porter danken beleidsmakers het inzicht dat gezonde concurrentieverhoudingen op de thuismarkt de basis zijn van competitief voordeel dat de doorslaggevende sleutel tot succes en overleven is op iedere globaliserende markt, dus ook op de geld- en kapitaalmarkten. Het is een illusie dat onze banken uiteindelijk internationaal tot de topspelers zullen behoren indien concurrentieverhoudingen op de Nederlandse markt verstoord blijven. Bovendien is op de steeds verder integrerende Europese markt straks voor subtoppers geen plaats meer⁴.

Nieuwe inzichten

Ook in de theorievorming worden toenemend vraagtekens geplaatst bij de preferentie voor een relatief gering aantal (vooral grote) banken die ook internationaal (bijvoorbeeld bij het concentratietoezicht van de fed) waarneembaar is. In een recent IMF-onderzoeksmemorandum zetten Boyd en DeNicoló de bijl aan de theoretische wortels van het oude paradigma⁵. Zij analyseren twee elementaire risicoprikkels die in de analyse ontbraken en daardoor tot verkeerde beleidskeuzen hebben geleid. De eerste omissie is de invloed van concurrentie op de kosten die banken moeten maken bij het afhandelen van faillissementen. Indien een klant van een bank failliet gaat, is er natuurlijk altijd het verlies van de oninbaar geworden vordering. Hierbij speelt de marktstructuur in de financiële sector geen rol. Dit is anders bij de kosten om het faillissement af te handelen, zoals voor verificatie en van de onderhandelingen met houders van concurrerende claims. Deze kosten nemen toe naarmate er meer banken zijn en prikkelen banken daarom tot terughoudendheid. Ergo: een minder geconcentreerde markt dwingt grotere stabiliteit af.

De tweede omissie in de oude theorie is volgens Boyd en DeNicoló dat gefocust wordt op deposito's (geringere spaaropbrengst) terwijl verminderde concurrentie uit de aard der zaak de prijsstelling aan beide kanten van de bankbalans beïnvloedt (sparen levert de consument minder op en lenen wordt duurder)⁶. Dit is relevant omdat duurder lenen het faillissementsrisico van de klant exogeen verhoogt (diens kosten stijgen immers) en daarenboven de cliëntèle endogeen prikkelt tot het entameren van risicovollere projecten (moral hazard). Het in de oude benadering vooronderstelde prudentere gedrag van banken wordt in de nieuwe theorie meer dan gecompenseerd door toenemende waaghalzerij van hun klanten. De IMF-economen laten zien dat de kans op een deconfiture in de bankensector voor relevante parameterwaarden ondubbelzinnig toeneemt als de concurrentie afneemt.

Ook de empirie biedt een genuanceerdere visie op de samenhang tussen financiële stabiliteit en concurrentie. Onderzoek laat een u-vormig verband zien tussen concentratie en het risico op een financiële crisis⁷. In een gefragmenteerde markt is dat risico hoog. Uit het onderzoek blijkt dat concentratie ook te ver kan doorschieten. Bovendien blijken naast de concentratiemaatstaf nog twee variabelen

significant te zijn: crises zijn minder waarschijnlijk naarmate er minder wet- en regelgeving is die beperkingen aan concurrentie tussen banken oplegt en naarmate instituties concurrentie stimuleren. Vrees voor concurrentie is, kortom, een slechte raadgever in het toezicht op de financiële stabiliteit.

1 Vergelijk N. Cetorelli, *Life-cycle dynamics in industrial sectors: the role of banking market structure*, Federal Reserve Bank of Chicago Working Paper nr. 26, 2002, die empirisch aantoont dat het MKB moeilijker kan lenen naarmate de financiële sector minder concurreert.

2 Zie *Monitor Financiële Sector* (NMa, Den Haag, 2003), voor het belang van gezonde concurrentie en een overzicht van internationale en nationale empirische wetenschappelijke studies naar de Nederlandse bancaire sector.

3 G. DeNicoló e.a., *Bank consolidation, internationalization, and conglomeration: trends and implications for financial risk*, IMF Working Paper WP 03/158. Een dwarsdoorsnedeonderzoek voor negentig landen laat in de tweede helft van de jaren negentig een significant positief effect zien tussen systeemrisico en concentratie.

4 C. Gjersem, *Financial market integration in the Euro area*, OECD Working Paper nr. 368, Parijs, 2003.

5 J.H. Boyd en G. de Nicoló, *Bank risk taking and competition revisited*, IMF Working Paper WP 02/114, Washington, 2003.

6 S. Corvoisier en R. Gropp (*Bank concentration and retail interest rates*, ECB Working Paper nr. 7, Frankfurt, 2001) berekenen dat de te ver doorgesloten Nederlandse concentratie de klant bij lenen en sparen een procentpunt rente kost.

7 T. Beck e.a., *Bank concentration and crises*, Mimeo, World Bank, 2003.